

MAKROEKONOMICKÝ VÝVOJ ČESKÉ REPUBLIKY V LETECH 1996-2004¹⁾

Vojtěch Spěvák, Růžena Vintrová, Mojmír Hájek, Václav Žďárek,
Centrum ekonomických studií, Vysoká škola ekonomie a managementu, Praha

1. Úvod

Sta• analyzuje růstovou výkonnost české ekonomiky ve dvou rozdílných obdobích – v letech 1996-1999, kdy byla česká ekonomika otřesena recesí, a v letech 2000-2004, kdy se dostala na dráhu relativně stabilního a rychlého růstu. Ekonomická výkonnost je měřena nejen tradičním ukazatelem hrubého domácího produktu, ale i ukazateli reálného důchodu, které ukazují příznivější vývoj české ekonomiky. Hospodářský růst je pak posuzován z hlediska vlivu základních růstových faktorů na straně nabídky (práce, kapitál a souhrnná produktivita faktorů) a poptávky. V jejich interakci se projevuje makroekonomická rovnováha, která je analyzována ze dvou hledisek – jako vztah domácí poptávky (konečná spotřeba a investice) a domácí nabídky (HDP) a jako vztah národních úspor a domácích investic. Poslední část se zabývá procesy nominální a reálné konvergence a postavením České republiky v rámci Evropské unie.

2. Růstová výkonnost

Růstová výkonnost patří k základním hlediskům, podle nichž se posuzuje hospodářský rozvoj země a to, jak jsou země úspěšné v jednotlivých obdobích a v mezinárodním měřítku. Ekonomická výkonnost země v delším časovém horizontu je velmi úzce spojena s její konkurenceschopností. Růst konkurenceschopnosti je podmíněn využitím kvalitativních růstových faktorů a projevuje se ve vyšší ekonomické výkonnosti. Vyšší růstová dynamika zvyšuje ekonomickou sílu a úroveň země, a tím i dostupnost zdrojů pro podporu kvalitativně založených aktivit. Země se tak může dostat do zdravého koloběhu zdrojů, jejich využití a efektů, který zajišťuje udržitelný růst životní úrovně a bohatství ve stabilním makroekonomickém rámci. Problémem hospodářské politiky je, jak

1) Sta• vznikla s podporou grantů GAČR Růstová výkonnost a kvalitativní konkurenceschopnost české ekonomiky 402/05/2210 a MŠMT Centrum výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky 1M0524.

pomoci nastartovat přechod na dlouhodobě udržitelnou solidní ekonomickou výkonnost založenou na zdravých základech.

Tomuto účelu slouží v rámci EU Lisabonská strategie, přijatá na zasedání Evropské rady v Lisabonu v roce 2000. Ve strategii byl vytyčen dlouhodobý cíl stát se nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější znalostně založenou ekonomikou na světě, schopnou dosahovat udržitelného ekonomického růstu s více a lepšími pracovními místy a s větší sociální kohezí. Strategie sestává z osmi hlavních částí: vytvoření informační společnosti pro všechny; vytvoření evropského výzkumného prostoru; odstranění překážek pro podnikání, zejména pro malé a střední podniky; provedení ekonomické reformy, spojené s dokončováním vnitřního trhu; vytvoření integrovaných finančních trhů; lepší koordinace makroekonomické politiky; provádění aktivní politiky zaměstnanosti a nakonec modernizace evropského sociálního modelu. Zasedání ve Stockholmu (2001) ještě připojilo další bod – udržitelný rozvoj a kvalita života. Všechny tyto činnosti jsou seskupeny do tří hlavních programů obnovy EU – hospodářského, sociálního a environmentálního.

Počátkem roku 2005 bylo plnění vytyčených cílů, které je převážně v kompetenci jednotlivých vlád, kriticky přehodnoceno a konkretizováno (viz tzv. Kokova zpráva a následující jednání Evropské rady). Obecně stanovené cíle, které byly shledány jako příliš ambiciózní, byly zrealizovány a soustředěny do hlavních priorit – ekonomického růstu a stimulace zaměstnanosti. Pro růst je rozhodující podpora znalostí a inovací, ale též otevření trhů a zjednodušení regulačního prostředí.

Strategie bude realizována ve třech hlavních oblastech:

- rozšíření a prohloubení vnitřního trhu, zlepšení evropských a vnitrostátních právních předpisů, zajištění otevřeného a konkurenčního prostředí na trzích v Evropě i mimo ni a rozšíření a zlepšení evropské infrastruktury vnitřního trhu;
- opatření směřující ke zvýšení a zlepšení investic do výzkumu a vývoje, usnadnění inovací, zavádění informačních a komunikačních technologií a udržitelného využívání zdrojů;
- podpora vstupu většího množství lidí na trh práce a modernizace systémů sociální ochrany, zajištění větší pružnosti trhů práce a vyšších investic do lidského kapitálu, vedoucích k vyšší úrovni vzdělávání a kvalifikace, restrukturalizace činností, zvýšení profesní a územní mobility a usnadnění migrace v rámci EU.

Pro zajištění potřebné koordinace česká vláda schválila Národní Lisabonský program, který se soustřeďuje na pokračování reformy veřejných financí, vytváření prostředí stimulačního vědu, výzkum a inovace, na rozvoj infrastruktury (dálnice, internet) a na zjednodušení regulací při zlepšování podnikatelského prostředí (úpadkový zákon, urychlení zápisu do obchodního rejstříku, větší smluvní volnost v pracovně právních vztazích, stropy pojistného na sociální zabezpečení apod.).

Se vstupem do Evropské unie a již v průběhu přípravy se Česká republika zapojila do procesu vzájemné koordinace hospodářských politik (tzv. Broad Economic Policy Guidelines), které se týkají vždy tříletého období a postupně se aktualizují. Rozhodnutí, týkající se hospodářské politiky, podléhají posuzování v orgánech EU, které k nim vydávají svá doporučení, a to až na nejvyšší úrovni v Evropské radě. V tomto rámci podle instrukcí orgánů EU (ECFIN) zpracovávají vlády Konvergenční programy (dříve Předvstupní programy), týkající se především fiskální politiky na období příštích tří let, které jsou pravidelně ročně aktualizovány, a dále tzv. Národní plány reforem nahrazující

dřívější Cardiffské zprávy a Národní akční plány zaměstnanosti. Závazky vlád, vyjádřené v těchto materiálech, jsou pravidelně kontrolovány a při jejich neplnění jsou země vystaveny určitým dohadovacím procedurám (např. při překročení stanovené hodnoty deficitu veřejných rozpočtů).

Jedním z nejdůležitějších společných dokumentů EU o hospodářské politice je Finanční perspektiva (v současnosti se připravuje pro období 2007-2013). Se záměrem zajistit co nejúčelnější využití prostředků z fondů EU připravila česká vláda na stejné období vlastní dokument Strategie hospodářského růstu České republiky (SHR),²⁾ v němž se soustřeďuje na konkrétní opatření ke zrychlení ekonomického růstu a úspěšné reálné konvergence k vyspělým zemím EU. Kromě toho vláda ČR společně s ČNB připravila Strategii přistoupení k eurozóně, Strategii udržitelného rozvoje a další dokumenty pro střednědobý časový horizont.

Hospodářský růst ČR je převážně vnímán jako pomalý, zejména ve srovnání se sousedními středoevropskými státy. Tento obraz je však zjednodušený. Při hlubší analýze musíme rozlišovat různá období i různý způsob měření ekonomické výkonnosti země. Pak se ukáže, že v posledních letech je tempo růstu české ekonomiky podstatně rychlejší, než je průměr zemí EU, a dostává se nad úroveň sousedních středoevropských států. V případě, že ekonomickou výkonnost budeme měřit ukazatelem reálného hrubého domácího důchodu, dostaneme ještě příznivější výsledky.

Základním a nejvíce používaným ukazatelem charakterizujícím hospodářský růst domácí ekonomiky je **hrubý domácí produkt (HDP)** počítaný ve stálých cenách.³⁾ Podle tohoto ukazatele dosahovala ČR dlouhodobě relativně nízkou růstovou výkonnost. V letech 1996–2004 činil průměrný roční růst HDP v ČR pouze 2,1 % a ČR se umístila až na 22. místě z 25 států EU. Toto tempo růstu zhruba odpovídalo průměrnému ročnímu růstu HDP v zemích EU-15 jako celku. To vedlo k tomu, že se ekonomická úroveň ČR měřená HDP v paritě kupního standardu na obyvatele vůči průměrné úrovni EU 15 za posledních 10 let prakticky nezměnila. V rámci této dekády však musíme rozlišovat **dvě různé periody**: období 1996-1999 vyznačující se velmi pomalým růstem HDP (v průměru 0,9 %) a období 2000-2004 charakterizované výrazným zrychlením růstu HDP (v průměru na 3,2 %).

Období 1996-1999 bylo silně poznamenáno recesí české ekonomiky v letech 1997-1998, která nepříznivě ovlivnila celkový hospodářský vývoj ČR ve druhé polovině 90. let. V tomto období působila na českou ekonomiku řada brzdících faktorů:

- strukturální deformace z minulosti s převahou těžkého průmyslu a málo konkurenceschopnými průmyslovými odvětvími;
- problematická cesta privatizace, která odkládala nezbytnou restrukturalizaci podniků;
- institucionální překážky, zejména kritická situace bankovního sektoru;
- slabý příliv přímých zahraničních investic;
- stagnace investic;

2) Viz Vláda ČR, 2005. Dokument vzala vláda na vědomí v červenci 2005, podléhá ještě schválení v rámci procedury EIA.

3) Metodické vymezení, problémy měření i základní údaje o tomto ukazateli (Kadeřábková a kol., 2005, s. 7).

- restriktivní hospodářská politika.

Nestabilní politické prostředí a přehnaně restriktivní a nekoordinovaná měnová a fiskální politika v letech 1996 a 1997 vyvrcholila měnovou krizí v květnu 1997 a recesí ekonomiky. Česká republika tak jako jediná ze všech zemí EU zaznamenala v letech 1997 a 1998 absolutní pokles HDP. Faktická stagnace české ekonomiky ve druhé polovině 90. let znamenala nejen zbrzdění procesu reálné konvergence, ale vzdálení se od průměrné ekonomické úrovně zemí EU-25. HDP na obyvatele v paritě kupního standardu ČR klesl z odhadované výše 70,3 % úrovně EU-25 v roce 1996 na 64,0 % v roce 2000 a důchodová mezera mezi ČR a celkem EU se tak výrazně zvětšila. To kontrastovalo s vývojem v ostatních středoevropských tranzitivních zemích, kde naopak proces reálné konvergence úspěšně probíhal.

V letech 2000-2004 se ekonomický růst značně zrychlil v důsledku příznivého působení některých faktorů:

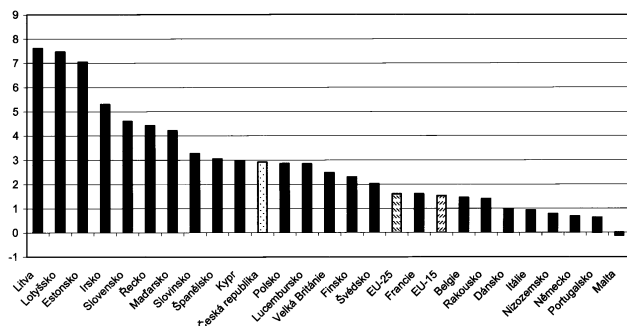
- silný příliv přímých zahraničních investic a rostoucí význam podniků pod zahraniční kontrolou;
- rychlý růst domácích investic a exportu;
- kultivace institucionálního prostředí s přípravou vstupu a se vstupem do EU;
- privatizace a restrukturalizace bank (růst úvěrů);
- prorůstová hospodářská politika (snižující se úrokové míry a expanzivní fiskální politika).

Na druhé straně působily i brzdící faktory jako relativně stále nízká kvalita institucionálního prostředí, neřešené legislativní otázky (zákon o úpadku), přemíra regulace, nedostatečná inovační aktivita, zaostávání v oblasti vědy a výzkumu i pomalé zvyšování kvality lidských zdrojů.

Česká republika se v rámci zemí EU posunula do středu peletonu, na jehož čele jsou pobaltské republiky následované Irskem a Slovenskem (viz graf 1). To se projevilo v urychlení reálné konvergence.

Graf 1

Průměrné roční tempo růstu HDP v období 2001-2004 (v %)

Pramen: EUROSTAT, Structural Indicators, 11. 1. 2006.

Postupné oživení hospodářského růstu prozatím vrcholilo v roce 2004, kdy růst HDP dosáhl 4,7 %, a v roce 2005, kdy činil dokonce 6 %. Vývoj v roce 2005 byl z hledí-

ska růstu české ekonomiky mimořádně příznivý, protože jeho dynamika byla nejen vysoko nad růstem HDP v EU-15 (kolem 1,5 %), ale předčila i růst v ostatních středoevropských zemích (kromě Slovenska, které v roce 2005 vykázalo shodné tempo růstu s ČR).

Ekonomický růst ČR se nejen výrazně zrychlil, ale stal se zdravější z hlediska růstových faktorů na straně nabídky i poptávky. Restrukturalizace a modernizace na nabídkové straně byla urychlena silným přílivem přímých zahraničních investic, které posílily investice a vývozy, jež se staly tahounem růstu na poptávkové straně. Nicméně většina analýz mezinárodních organizací upozorňuje, že rychlý ekonomický růst nemusí být dlouhodobě udržitelný v případě, že ČR nebude řešit růstové bariéry spočívající především v rigiditě trhu práce a neřešených institucionálních překážkách, jako je např. složité legislativní prostředí pro podnikání. Jak ukazuje analýza institucionálního prostředí, inovační aktivity a kvality lidských zdrojů, zaostávání v těchto oblastech za vyspělými zeměmi západní Evropy je značné a dohánění těchto zemí nemůže být rychlé. Protože ekonomický růst je v současných podmínkách ČR podmíněn růstem souhrnné produktivity faktorů, a tedy mobilizací kvalitativních růstových faktorů na základě pozitivního posunu ve výše zmíněných oblastech, nelze očekávat rychlé překlenutí důchodové mezery ČR ve vztahu k průměrné úrovni EU. Z tohoto hlediska tempa vyhlášená ve vládní Strategii hospodářského růstu, která by měla zajistit dosažení průměrné ekonomické úrovně EU-25 v roce 2013, či zvyšování HDP uvažované v programu ODS Modrá šance se jeví jako nereálná.

Měření ekonomické výkonnosti země je složitou statistickou záležitostí a nelze ho omezit na jeden, byť důležitý ukazatel.⁴⁾ Klíčovou podmínkou mezinárodních komparací je metodologická srovnatelnost používaných ukazatelů. Ta sice není úplná, ale na makroekonomické úrovni v rámci zemí EU je zajištěna používáním Evropského systému účtů (ESA 1995). Ten umožňuje komplexní hodnocení hospodářského vývoje na základě širšího spektra ukazatelů, u nichž je zajištěna jejich konzistence.

K souhrnné charakteristice ekonomické výkonnosti slouží kromě ukazatele HDP i ukazatele finálního užití produkce (spotřeba, investice a čistý vývoz) a reálného důchodu. Ty sice úzce souvisejí s vývojem HDP, nicméně se mohou od něj lišit, protože berou v úvahu faktory, které HDP nezohledňuje.⁵⁾ Například v ČR reálný růst celkové domácí poptávky (konečné spotřeby a investic) předstihoval průměrně ročně v letech 1996-2004 růst HDP o 0,5 p.b. (2,6 % proti 2,1 %). Přitom růst domácí poptávky je z hlediska růstu životní úrovně (konečná spotřeba) a budoucího růstu ekonomiky (růst investic) důležitější než růst HDP. Podmínkou však je udržení makroekonomické rovnováhy v přijatelných mezích. Je zřejmé, že HDP v té podobě, jak je dnes počítán, by neměl být jediným souhrnným ukazatelem hodnocení celkového vývoje ekonomiky. Pro úplnější a objektivnější obraz o vývoji ekonomiky je třeba analyzovat i vývoj souhrnných ukazatelů reálného důchodu, které berou v úvahu přínosy či ztráty ze změn směnných relací a procesy prvotního a druhotného rozdělení důchodů mezi domácí ekonomikou a svě-

4) Ve sborníku textů „Měříme správně HDP?“ vydaném Centrem pro ekonomiku a politiku (2005, č. 39), řada autorů vyslovila pochybnosti o správnosti výpočtu ukazatele HDP s tím, že dlouhodobě je ekonomický růst ČR podhodnocován. Někteří autoři nabídli alternativní způsoby měření ekonomického růstu.

5) Podrobněji (viz Vintrová, 2005b; Spěváček, 2005b).

tem. Česká ekonomika se vyznačuje některými rysy, které použití ukazatelů reálného důchodu vyznačují.

V ČR v letech 1996-2004 všechny **ukazatele reálného důchodu** (reálný hrubý domácí důchod, reálný hrubý národní důchod a reálný hrubý disponibilní důchod) rostly v průměru rychleji než reálný HDP.⁶⁾ Největší předstih před růstem HDP zaznamenal růst reálného hrubého domácího důchodu, který se zvyšoval průměrně ročně o 3 % proti 2,1 % u HDP. Růst reálného hrubého národního důchodu byl nižší než růst hrubého domácího důchodu v důsledku relativně značného a stoupajícího odlivu prvotních důchodů do zahraničí a dosáhl 2,5 %. Růst reálného hrubého disponibilního důchodu se příliš nelišil od růstu reálného hrubého národního důchodu (2,3 %). Rychlejší vzestup ukazatelů reálného důchodu před růstem HDP umožňoval předstih domácího užití HDP (výdaje na konečnou spotřebu a tvorba hrubého kapitálu) před růstem HDP, aniž by se zhoršovala obchodní bilance. Vztahy k zahraničí (a• již vlivem změn směnných relací, nebo v důsledku prvotního a druhotného rozdělení důchodů) tak hrály významnou úlohu v hospodářském vývoji ČR. V roce 2003 a 2004 však již slábl pozitivní vliv změn směnných relací, a tím i předstih reálného hrubého domácího důchodu před HDP. V roce 2005 se v důsledku silného růstu cen paliv a dalších surovin začínají směnné relace zhoršovat a dosahují nejnižší hodnoty od konce roku 2000. To se projevilo v méně příznivém růstu reálného hrubého domácího důchodu ve vztahu k růstu HDP. Podle předběžných údajů ČSÚ se v roce 2005 zvýšil reálný hrubý domácí důchod o 4,2 % při růstu HDP o 6,0 %. Rozdílný vývoj ukazatelů vyjadřujících ekonomickou výkonnost ČR v období 1996-2004 zachycuje tabulka 1.

Tabulka 1

Růst HDP a ukazatelů reálného důchodu (stálé ceny předchozího roku)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	1996-2004
Hrubý domácí produkt	4,2	-0,7	-1,1	1,2	3,9	2,6	1,5	3,2	4,7	2,1
Reálný hrubý domácí důchod	5,8	-0,5	2,3	0,9	2,1	4,3	3,7	3,3	5,0	3,0
Reálný hrubý národní důchod	4,7	-0,7	2,2	0,4	1,9	3,1	2,4	3,7	4,5	2,5
Reálný hrubý disponibilní důchod	4,3	-0,6	2,4	0,5	1,5	3,2	2,2	3,7	4,0	2,3

Poznámka: Údaje v posledním sloupci vyjadřují průměrný roční růst v letech 1996-2004.

Pramen: ČSÚ, 2005.

Rychlejší růst ukazatelů reálného důchodu před růstem HDP, daný především příznivým vývojem směnných relací, vyjadřuje do značné míry vliv kvalitativních faktorů a stoupající konkurenceschopnost české ekonomiky. To se projevuje v pozici ČR z hlediska růstové dynamiky i v postupu reálné konvergence měřené HDP na obyvatele v paritě kupní síly.

6) Metodické vymezení ukazatelů reálného důchodu (viz Spěváček, 2005b).

3. Růstové faktory na straně nabídky

Ekonomický růst je nutné posuzovat v jeho vazbách na růstové faktory na straně nabídky i v jeho vztahu k vývoji hlavních složek poptávky. Interakce těchto pohledů pak podmiňuje makroekonomickou rovnováhu.

Ekonomický růst ČR byl plně založen na **růstu produktivity práce**. Zaměstnanost v národním hospodářství dlouhodobě klesala (v letech 1996-2004 o 0,6 % průměrně ročně) a v důsledku toho se produktivita práce zvyšovala rychleji než HDP. To by indikovalo strukturální změny a technický pokrok posilující konkurenceschopnost a růst produktivity práce. Druhou stranou těchto procesů je nízké využití pracovní síly a relativně vysoká nezaměstnanost. Komplexnější analýza růstových faktorů, která bere v úvahu růst práce, kapitálu a vývoj souhrnné produktivity faktorů, potvrzuje, že růst české ekonomiky byl z převážné části zabezpečován růstem souhrnné produktivity faktorů (v období 1996-2004 to bylo z více než 70 %).⁷⁾

Období 2000-2004 se z hlediska růstových faktorů na straně nabídky vyznačuje některými, převážně pozitivními, rysy. Zatímco v prvním období (1996-1999) se reálný HDP zvyšoval pouze o 0,9 % průměrně ročně, pak ve druhém období (2000-2004) stoupal již o 3,2 % průměrně ročně. Růst produktivity práce i produktivity kapitálu se zrychlil. Produktivita práce i v tomto druhém období vykazovala vyšší tempa růstu než HDP. Významně se zrychlil růst souhrnné produktivity faktorů (SPF), a to z 0,4 % průměrně ročně v letech 1996-1999 na 2,3 % v letech 2000-2004. Souhrnná produktivita faktorů tak rozhodujícím způsobem přispěla ke zrychlení růstu reálného HDP (viz tabulku 2). Toto urychlení souvisí s výraznějším působením kvalitativních růstových faktorů. To byl mimo jiné důsledek stoupajícího vlivu podniků pod zahraniční kontrolou v české ekonomice, jejichž podíl na celkové produkci sektoru nefinančních podniků se v roce 2003 zvýšil na 38,7 %. Dalším faktorem, úzce spojeným s předcházejícím, je silné urychlení růstu investic (v letech 2000-2004 převyšoval průměrný roční růst tvorby hrubého fixního kapitálu 5 %). S vlivem zahraničních společností a růstem investic je spojen i technický pokrok a strukturální změny v české ekonomice, které posilovaly odvětví zaměřená na export, což se projevilo v rychlém zvyšování vývozu zboží a služeb (v letech 2000-2004 dosahoval reálný růst těchto vývozu 12 % průměrně ročně). Další kvalitativní faktory, jako je institucionální kvalita, inovační výkonnost, kvalita lidských zdrojů, jsou obtížně kvantifikovatelné. Lze však předpokládat, že pozitivní posun v těchto oblastech je prozatím nedostatečný. K příznivým změnám institucionální kvality došlo v posledních letech vlivem přizpůsobování legislativního prostředí před vstupem do EU a po něm.

7) Podrobnější analýzu (viz Hájek, 2005).

Tabulka 2

Zdroje růstu reálného HDP v národním hospodářství (průměrná roční tempa v %)

	1996-2004	1996-1999	2000-2004
HDP	2,1	0,9	3,2
Zaměstnanost	-0,6	-1,0	-0,2
Kapitál	2,4	2,4	2,4
Vybavenost práce kapitálem	3,0	3,4	2,7
Produktivita práce	2,7	1,9	3,4
Produktivita kapitálu	-0,3	-1,5	0,7
Souhrnná produktivita faktorů	1,5	0,4	2,3

Poznámka: HDP a kapitál jsou ve s. c. roku 1995, údaje byly zaokrouhlovány.

Pramen: ČSÚ, 2005a; 2005b, vlastní výpočty.

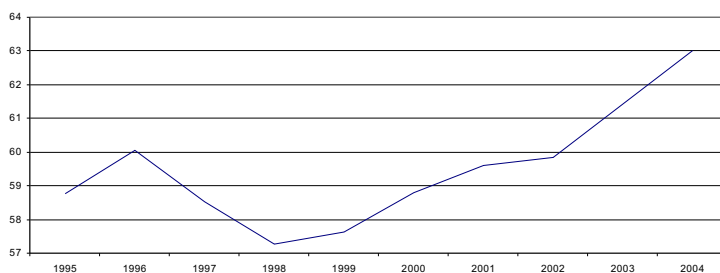
Z hlediska odvětví ke zrychlení růstu makroekonomické souhrnné produktivity faktorů, a tím i růstu reálného HDP výrazně přispěly průmysl, doprava a spoje a ostatní služby.

Ve srovnání s EU-15 bylo průměrné roční tempo růstu souhrnné produktivity faktorů v období 1996-2004 v ČR zhruba dvojnásobné (v období 1996-2004 činilo v ČR 1,5 % a v EU-15 0,7 %). Vyšší tempo růstu SPF než v ČR v tomto období dosáhlo pouze Irsko (3,1 %), Finsko (2,3 %), Řecko (1,9 %) a Švédsko (1,8 %).

Značné rozdíly mezi ČR a EU se projeví ve dvou výše zmíněných obdobích. Zatímco v období 1996-1999 růst souhrnné produktivity faktorů v EU-15 předstihoval její růst v ČR (průměrně ročně 0,9 % v EU-15 proti 0,4 % v ČR), ve druhém období byl předstih růstu SPF v ČR před EU velmi silný (2,3 % v ČR proti 0,5 % v EU-15).

Propočty ukázaly, že po roce 1998 se relativní úroveň souhrnné produktivity faktorů v ČR vůči EU-15 zvyšuje s akcelerací v letech 2003 a 2004. Proti původní relativní úrovni v roce 1995 se z 58,8 % zvýšila na 63 % v roce 2004 (viz graf 2).

Graf 2

Relativní úroveň souhrnné produktivity faktorů v ČR k EU-15 (EU-15 = 100)

Pramen: ČSÚ, 2005a; 2005b, ECFIN, 2005c, vlastní výpočty.

Vývoj na trhu práce byl v letech 1996-2004 celkově nepříznivý a zvyšování zaměstnanosti nepodporovalo ekonomický růst. Naopak, celková zaměstnanost v národním hospodářství v letech 1996-2004 klesala průměrně ročně o 0,6 %. Pokles zaměstna-

nosti se nezastavil ani v období relativně rychlého ekonomického růstu. Teprve koncem roku 2004 a průběhu roku 2005 se trend obrátil.⁸⁾ Dosavadní vývoj svědčí o určité rigiditě trhu práce, kde přetrvávají strukturální problémy, nízká mobilita pracovní síly a nedostatečná motivace zaměstnavatelů přijímat nové pracovní síly.

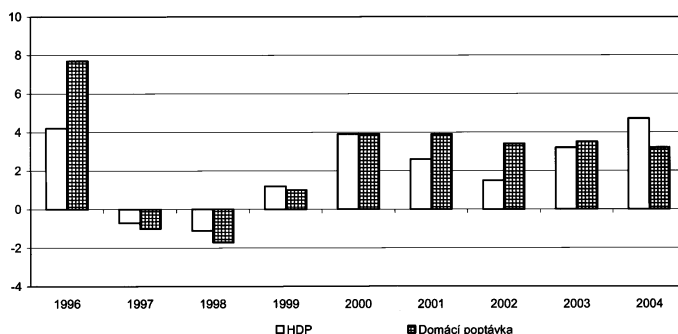
Míra nezaměstnanosti (v metodice MPSV) se v letech 1996-2004 postupně zvyšovala téměř až na hranici deseti procent (2002). V posledních dvou letech zaznamenala stagnaci nebo mírný pokles na úroveň okolo 9 %. Použijeme-li mezinárodně srovnatelnou definici ILO, míra nezaměstnanosti vykazovala menší pohyb směrem vzhůru a od roku 2000, kdy dosáhla svého maxima (8,8 %), se postupně snižovala k hranici 8 %.

4. Poptávková strana ekonomiky

Změny, které nastaly na nabídkové straně ekonomiky, měly svůj odraz i na **straně poptávky**. Přitom poptávka je determinována řadou dalších faktorů, které ovlivňují její jednotlivé složky. Česká ekonomika se v analyzovaném dlouhodobém období (1996-2004) vyznačovala jednou důležitou zvláštností, a sice tím, že domácí poptávka (konečná spotřeba a tvorba hrubého kapitálu) rostla rychleji než domácí nabídka (HDP) a přitom se nezhoršovala vnější nerovnováha (graf 3).

Graf 3

Vývoj HDP a domácí poptávky v letech 1996-2004 (v %)

Pramen: ČSÚ, 2005.

Předstih domácí poptávky před růstem HDP umožněný příznivým vývojem směnných relací ukazuje, že vývoj české ekonomiky byl příznivější než ukazuje růst HDP. Přitom vzestup soukromé spotřeby do značné míry podmiňuje zvyšování životní úrovně a investice ovlivňují budoucí rozvoj ekonomiky. Užití HDP je tedy z hlediska domácí ekonomiky významnější než růst HDP. Z hlediska logiky národního účetnictví by se měl předstih domácího užití HDP před jeho tvorbou projevit ve zhoršení bilance zahra-

8) Podle ČSÚ (2005c) se celkový počet zaměstnaných osob zvýšil ve třech čtvrtletích roku 2005 o 1,1 %. Průměrná míra zaměstnanosti a míra ekonomické aktivity se tak zvýšila. Ve stejném období se výrazněji snížil počet nezaměstnaných (o 3,7 %), avšak i nadále přetrvává vysoký podíl dlouhodobě nezaměstnaných.

ničního obchodu. K tomu však došlo pouze při výpočtech ve stálých cenách. Naopak schodek zahraničního obchodu v běžných cenách se dlouhodobě snižoval a v roce 2004 se dostal na velmi nízkou úroveň 0,5 % HDP. Vysvětlením tohoto paradoxu je příznivý vývoj směnných relací v zahraničním obchodě. Dlouhodobě převažující pozitivní vývoj směnných relací umožnil rychlejší růst užití HDP před růstem HDP, aniž by se zhoršila makroekonomická rovnováha. To může být považováno za projev stoupající konkurenceschopnosti české ekonomiky. V tomto směru se naše ekonomika odlišovala od většiny zemí EU.

V roce 2004 se růst domácí poptávky mírně zpomalil (z průměrného ročního růstu 3,6 % v letech 2000-2004 na 3,2 %) a tato tendence se prohlubuje v roce 2005 (konečná spotřeba se zvýšila o 2,0 % a tvorba hrubého kapitálu stagnovala v důsledku snížení zásob). Útlum domácí poptávky byl ovlivněn kromě jiného i zhoršením směnných relací v zahraničním obchodě (v důsledku poklesu reálných důchodů). Výrazný pokles směnných relací se však neprojevil ve zhoršení salda zahraničního obchodu především z důvodu zpomalení domácí poptávky a udržení vysoké exportní výkonnosti. Naopak, v historii ČR jde o první rok, kdy se saldo zahraničního obchodu dostalo do kladných čísel. S tímto vývojem poptávky souvisí změna, která nastala v roce 2004 a posílila se v roce 2005, a sice to, že oproti předcházejícím letům začíná silně pozitivně působit na růst HDP zahraniční obchod a slabne vliv domácí poptávky. V roce 2005 čistý vývoz zajišťoval zhruba ze tří čtvrtin přírůstek HDP. Pozitivní vývoj zahraničního obchodu, zejména v situaci prudce rostoucích cen ropy a slabé zahraniční poptávky, odráží zvyšující se konkurenceschopnost české ekonomiky. Důležité je i to, že relativně rychlý růst české ekonomiky, opírající se o růst vývozu, nevytváří inflační tlaky na straně poptávky. Vývoj HDP a hlavních složek jeho užití ukazuje tabulka 3.

Tabulka 3

Růst HDP a hlavních složek jeho užití (stálé ceny předchozího roku, v %)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	Index 2004 (1995 = 100)
HDP	4,2	-0,7	-1,1	1,2	3,9	2,6	1,5	3,2	4,7	121,0
Konečná spotřeba	6,6	1,4	-1,4	3,0	2,1	3,0	3,3	4,4	1,5	126,3
Soukromá spotřeba	8,8	1,4	-1,5	2,2	2,9	2,8	2,7	4,6	3,3	130,4
Veřejná spotřeba	1,5	1,4	-1,0	5,4	0,2	3,8	4,5	3,8	-2,7	118,0
Tvorba hrubého kapitálu	10,1	-6,2	-2,4	-4,2	9,2	6,3	3,5	1,3	7,9	126,7
Tvorba hrubého fixního kapitálu	7,6	-3,4	-1,1	-3,5	4,9	5,4	3,4	4,7	5,3	124,9
Domácí poptávka	7,7	-1,0	-1,7	1,0	3,9	3,9	3,4	3,5	3,2	126,3
Vývoz	5,5	8,4	10,5	5,5	16,5	11,5	2,1	7,5	21,4	230,7
Dovoz	12,1	6,9	8,4	5,0	16,3	13,0	4,9	7,9	18,4	240,5

Pramen: ČSÚ, 2005.

Česká republika prožívá v posledních pěti letech období relativně rychlého ekonomického růstu, který odráží rostoucí konkurenceschopnost vývozu doprovázenou solidním růstem domácí poptávky. Tento vývoj byl umožněn probíhající restrukturalizací výroby spolu s vyšším využitím kvalitativních růstových faktorů.

5. Makroekonomická stabilita

Stabilní makroekonomické prostředí působí jako významný faktor stimulování ekonomických aktivit a je podmínkou dlouhodobě udržitelné konkurenceschopnosti země i podmínkou vstupu ČR do eurozóny. Na druhé straně rychlý růst ekonomiky usnadňuje stabilizační politiku a zlepšování makroekonomické rovnováhy. Ekonomický růst a makroekonomická stabilita tak představují neoddělitelné aspekty hodnocení hospodářského vývoje země. Dilema podpory ekonomického růstu a udržení přijatelné míry makroekonomické rovnováhy nebylo v ČR vždy řešeno koordinovanou fiskální a monetární politikou a vyváženým vývojem obou oblastí. Zatímco z hlediska ekonomického růstu se ČR dostává do skupiny rychle rostoucích ekonomik, u makroekonomické rovnováhy nemůže být hodnocení zcela jednoznačné. Na jedné straně jsou oblasti stabilizované či s příznivým vývojem (to se týká cenového a měnového vývoje a snižujícího se schodku obchodní bilance) a na druhé straně přetrvává schodek běžného účtu platební bilance a chronickým se stává vysoký fiskální deficit.

Makroekonomická rovnováha je obtížně měřitelnou veličinou. Existují různé trhy (trh zboží a služeb, trh práce, trh kapitálu, devizový trh), které se sice vzájemně ovlivňují, ale mají svá specifika projevu. K hodnocení makroekonomické stability nemůžeme proto použít jediný ukazatel.⁹⁾ Klíčová je rovnováha na trhu zboží a služeb. Její vyjádření je možné ze dvou následujících úhlů pohledu.

- Jako vztah domácí nabídky (HDP) a domácí poptávky (konečná spotřeba a tvorba hrubého kapitálu). Rozdílem je saldo obchodní bilance se zbožím a službami (tzv. výková bilance).

- Jako vztah národních úspor a domácích investic. Tento vztah bere v úvahu kromě výkonové bilance i bilanci výnosů (saldo primárních důchodů se světem) a saldo běžných transferů se světem. Je tedy komplexnější. Rozdíl úspor a investic se rovná saldu běžného účtu platební bilance a spojuje tak vnitřní nerovnováhu s nerovnováhou vnější.

Saldo obchodní bilance ve zboží a službách bylo relativně vysoké v letech 1995-1997, ale v dalších sedmi letech se snížilo v průměru na -1,8 % HDP. V roce 2004 dosáhlo pouze -0,5 % HDP a v roce 2005 bylo vykázáno kladné saldo výkonové bilance. To je velmi pozitivní vývoj, který vyjadřuje zlepšení v oblasti zahraničního obchodu a ukazuje, že v případě udržení růstu domácí poptávky v blízkosti růstu potenciálního produktu české ekonomice nehrozí nestabilita, jež by vyžadovala zásahy ze strany hospodářské politiky s negativními důsledky na ekonomický růst. Rizikovými faktory se jeví prudký růst cen ropy a ostatních surovin a slabá ekonomická aktivita u hlavních obchodních partnerů (zejména v Německu).

Vztah národních úspor a domácích investic se jeví jako méně příznivý. V dlouhodobém vývoji poklesla jak míra investic, tak míra úspor a po výkyvech v letech 1995-1999 se v období 2000-2004 dostala záporná mezera mezi úsporami a investicemi na průměrnou úroveň převyšující 5 % HDP. Tento rozdíl odpovídá schodku běžného

9) Z tohoto hlediska nepokládáme pokus Ústavu slovenské a světové ekonomiky Slovenské akademie věd konstruovat jediný ukazatel celkové stability, do něž se promítá míra inflace, saldo veřejných financí v % HDP, čistý vývoz v % HDP a rozdíl mezi růstem produktivity práce a růstem reálných mezd, za příliš šťastný (viz Okáli a kol., 2005, s. 6).

účtu platební bilance. Při příznivém vývoji výkonové bilance a méně významném kladném vlivu běžných převodů se základním zdrojem nerovnováhy stává záporná bilance výnosů vyjadřující podstatně větší odliv prvotních důchodů do zahraničí před jejich přílivem. Konkrétně jde o narůstající repatriované a reinvestované zisky vyplývající z přílivu přímých zahraničních investic. I když roste podíl vyplácených dividend zahraničním vlastníkům ve vztahu k výši reinvestovaného zisku, schodek běžného účtu se neprohlubuje a nejeví se jako nebezpečný. Naopak, v roce 2005 se především v důsledku kladného salda výkonové bilance schodek běžného účtu dostává na velmi nízkou úroveň.

Detailnější pohled na vztah úspor a investic podle základních institucionálních sektorů ekonomiky ukazuje potenciální nebezpečí vyplývající z poklesu míry úspor domácností a klesajících úspor vládního sektoru. Úspory domácností se jeví jako nedostatečné, zejména uvážíme-li rostoucí zadluženost domácností, proces stárnutí obyvatelstva a s ním spojenou nutnost penzijní reformy. Mezera mezi úsporami a investicemi u sektoru vládních institucí se počínaje rokem 2000 mění v zápornou, což spolu s čistými kapitálovými transfery vedlo k silně narůstajícím čistým výpůjčkám vládního sektoru (maastrichtské kritérium) v letech 2001-2003. Teprve v roce 2004 dochází k výraznému zlepšení (čistě výpůjčky vládního sektoru se dostávají na úroveň 3 % HDP).

V praxi často uplatňované hodnocení makroekonomické rovnováhy na základě míry inflace, deficitů veřejných rozpočtů, vývoje kursu měny či vývoje úrokových měr se opírá o dílčí aspekty nerovnováhy či o projevy nerovnováhy, jako je tomu v případě inflace.

Inflace je výsledkem působení mnoha různorodých faktorů na straně nabídky i poptávky, které se souhrnně projevují v rozdílných tempech růstu skutečného a potenciálního produktu. Je projevem nerovnovážných tendencí v ekonomice a cenová stabilita je významnou součástí celkové makroekonomické stability. Inflace v ČR měřená vývojem spotřebitelských cen vykazovala dlouhodobou, i když ne nepřetržitou, tendenci k poklesu a v letech 2002 a 2003 se dostala dokonce pod úroveň míry inflace v EU-15. Nárůst míry inflace v roce 2004 (2,6 %) byl způsoben vyššími cenami potravin, ropy a surovin (zhodnocení měnového kursu koruny částečně kompenzovalo tento růst), změnami nepřímých daní a úpravami regulovaných cen. V tomto roce nejvyšší vzestup hladiny spotřebitelských cen zaznamenalo Slovensko (7,5 %), Maďarsko (6,8 %) a Lotyšsko (6,2 %). V roce 2005 se míra inflace ČR ve výši 1,9 % dostává mírně pod úroveň míry inflace EU a v nejbližších letech počítá většina prognóz s mírou inflace v blízkosti 3 %. Ze skupiny středoevropských zemí byl dlouhodobě cenový růst v ČR nejnižší a patřil ke stabilizujícím faktorům ekonomického rozvoje.

Veřejné finance se jeví z hlediska makroekonomické stability české ekonomiky jako nejslabší místo hospodářského vývoje. Saldo vládního sektoru očištěné o půjčky a dotace transformačním institucím, které je pravděpodobně nejvýstižnější pro posuzování fiskální politiky (v metodologii GFS 1986), dosahuje od roku 1999 relativně vysokých záporných hodnot (v průměru kolem 3 % HDP).¹⁰⁾ Takto vysoký schodek je ve fázi

10) Toto saldo nelze ztotožňovat s maastrichtským kritériem pro deficit veřejných financí, který vychází z národního účetnictví (European System of Accounts – ESA 1995) a rovná se čistým výpůjčkám vládního sektoru.

poměrně rychlého růstu české ekonomiky nebezpečný a ukazuje na její přetrvávající strukturální problémy. Vysoký fiskální deficit zaznamenaný v posledních letech a předpokládaný vstup do eurozóny kolem roku 2010 se pro fiskální konsolidaci stává vysokou prioritou. Úspory na straně výdajů se jeví z tohoto hlediska jako nezbytné a jejich prosazení obtížné, zejména ve volebním roce 2006. V dalších letech udržitelnost fiskální konsolidace bude postupně ztěžována tlaky vyplývajícími ze stárnutí obyvatelstva.

Měnový vývoj v posledních letech působil vcelku příznivě na vývoj reálné ekonomiky. Úrokové sazby dlouhodobě klesaly a klíčová sazba ČNB (tzv. 2T repo sazba) postupně klesala z 8 % v lednu 1999 na 1,75 % v dubnu 2005 (tedy pod úroveň sazby ECB). Základní úroková sazba se tak dostala na své historické minimum. K hlavním faktorům, které ovlivnily snižování úrokových sazeb, patřily posilující kurs koruny, vývoj inflace a absence silných inflačních tlaků v české ekonomice. Teprve v říjnu 2005 bankovní rada rozhodla o zvýšení na 2 %. V posledních letech se zlepšilo i fungování finančního systému a příznivé podmínky financování vedly k růstu úvěrů nefinančním podnikům, které sloužily především k financování investic. Podstatně vzrostly úvěry domácnostem s převahou úvěrů určených na bydlení, dále též spotřebitelské úvěry (i přes tento růst ani zdaleka nedosahují úrovně běžné ve státech EU).

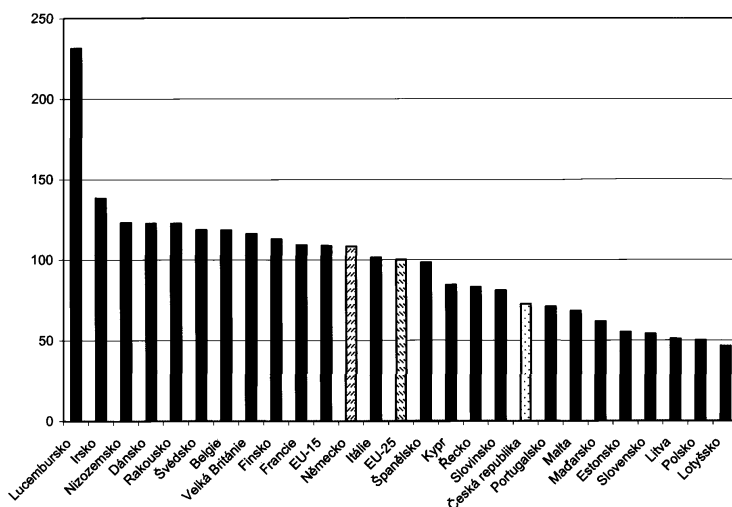
Měnový kurs české koruny po strmém vzestupu v letech 2001 a 2002 zpomalil svůj apreciační trend. Dlouhodobé zhodnocování české koruny je výrazem rychlejšího růstu produktivity práce a představuje významný kanál přibližování cenové hladiny ČR k cenové úrovni EU. Negativní důsledky apreciace koruny se neprojeví ve zhoršení bilance zahraničního obchodu.

6. Procesy konvergence a postavení ČR v rámci EU

Reálná konvergence vyjadřuje přibližování ekonomické úrovně dané země k vybraným vyspělým zemím nebo jejich uskupení. Měří se výší HDP na obyvatele v paritě kupní síly, aby byly vyloučeny rozdíly v cenových úrovních. Tento ukazatel vyjadřuje „fyzický objem“ zboží a služeb, který má daná ekonomika k dispozici pro spotřebu a investice (včetně salda zahraničního obchodu). Ekonomická úroveň České republiky se v pořadí zemí Unie nachází na 17. místě. V roce 2005 dosáhla 73 % průměru EU-25 a předešla tak Portugalsko, když o rok dříve předstihla Maltu. Z nových členských států střední a východní Evropy (EU-8)¹¹⁾ patří Česká republika k nejvyspělejším, vyšší úrovně dosahuje pouze Slovinsko (viz graf 4).

11) K EU-8 řadíme všechny střeoevropské a výchoevropské nové členské země, které podstupovaly transformaci od centrálně plánované ekonomiky k ekonomice tržní a mají tedy z hlediska konvergenčního procesu řadu shodných rysů. Jde o země z poslední vlny rozšíření (označované v materiálech EU jako EU-10) s vyloučením Malty a Kypru.

Graf 4

Hrubý domácí produkt na obyvatele v PPS¹⁾ v zemích EU-25 (rok 2005)

1) PPS – Purchasing Power Standard, jednotka parity kupní síly na bázi EUR, vypočtená z průměrných cen v zemích EU-25.

Pramen: EUROSTAT, Structural Indicators, 17. 1. 2006.

Ekonomický náskok, který měla Česká republika před ostatními středoevropskými a východoevropskými tranzitivními zeměmi na počátku transformace, se v průběhu 90. let značně oslabil. Zatímco ještě v polovině 90. let se podle úrovně HDP na obyvatele v paritě kupní síly nacházela na prvním místě, od krizového roku 1997 byla předstížena Slovinskem a odstup ostatních zemí od úrovně ČR se zmenšoval. Proces konvergence k úrovni EU probíhal ve druhé polovině 90. let v ostatních EU-8 rychleji. Pozice ČR vůči EU se v důsledku recese z let 1997-1998 mezi roky 1996 a 2005 zlepšila jen o necelé 3 p. b., zatímco v ostatních zemích docházelo ke zlepšení o 8 až 20 p. b. (viz tabulku 4).

Tabulka 4

HDP na obyvatele v EU-8 v PPS v letech 1996 až 2005 (EU-25 = 100)

	1996 ¹⁾	2000	2005 ²⁾	Změna v p. b.	
				1996-2005	2000-2005
Česká republika	70,3	64,0	73,0	2,7	9
Maďarsko	48,7	53,2	62,0	13,3	8,8
Polsko	42,3	47,0	50,1	7,8	3,1
Slovensko	45,6	47,3	54,0	8,4	6,7
Slovinsko	69,2	73,2	81,5	12,3	8,3
Estonsko	34,9	39,0	55,3	20,4	16,3
Litva	34,8	37,3	51,0	16,2	13,7
Lotyšsko	30,3	33,9	46,5	16,2	12,6

1) Odhad EUROSTAT

2) Předpověď EUROSTAT

Pramen: EUROSTAT, Structural Indicators, 12. 1. 2006.

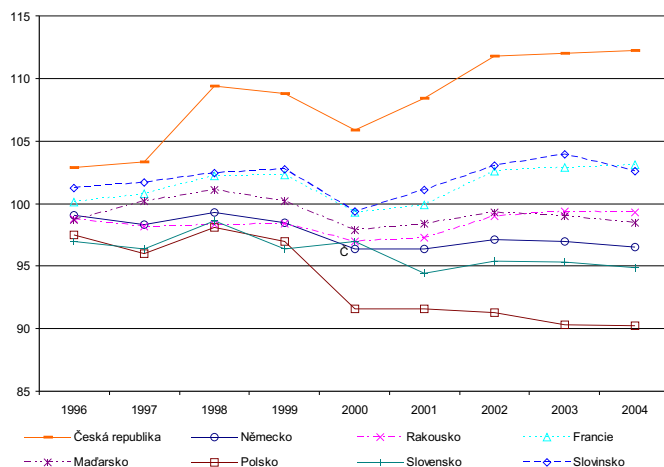
V posledních pěti letech, po překonání recese z let 1997-1998, probíhá reálná konvergence úspěšně. Mezi roky 2000 a 2005 se pozice ČR vůči EU zlepšila o 9 p. b. , což byl nejrychlejší posun ze zemí středoevropské pětky. (V pobaltských zemích, vycházejících z nízké základny a dohánějících po hlubokém transformačním propadu svou ekonomickou úroveň ze „sovětského“ období, byla změna pozice ještě výraznější.) Tím byl překonán nepříznivý vývoj druhé poloviny 90. let.

Přibližování se k úrovni EU je výsledkem rychlejších temp růstu HDP na obyvatele v ČR ve srovnání s EU. Tempa růstu HDP na obyvatele ve stálých cenách byla v letech 2001-2005 o 2,3 p. b. nad průměrem zemí Unie (v ČR v ročním průměru 3,5 %, v EU-25 jen 1,2 %). Docházelo k tomu ovšem při rozrůznění ekonomického cyklu vůči EU, která se jako celek nacházela ve sledovaném období v sestupné fázi, zatímco ČR je stále ve fázi vzestupné, vyrovnávající předchozí zakolísání.

V dlouhodobém vývoji však nelze dynamiku reálné konvergence posuzovat pouze na základě předstihu v tempech růstu HDP na obyvatele ve stálých (domácích) cenách, i když tento faktor je rozhodující. Specifickým rysem české ekonomiky, charakteristickým v celoevropském kontextu, je dlouhodobé zlepšování směnných relací (Terms of Trade, T/T) při obchodování se světem, nebo• ceny vývozu zboží a služeb rostou rychleji než ceny dovozu. Ve srovnání s ostatními členskými státy EU patří vývoj směnných relací v Česku k nejprůběžnějším, od roku 1995 do roku 2004 se zvýšily o 12 %. Ze zemí středoevropské pětky se směnné relace vyvíjely dlouhodobě příznivě též ve Slovinsku. Naopak v Polsku a na Slovensku byl jejich vývoj silně nepříznivý (viz graf 5).

Graf 5

Vývoj směnných relací zboží a služeb ve vybraných zemích EU (1995 = 100)¹⁾

1) Podle deflátoru dovozu a vývozu z národních účtů.

Pramen: Evropská komise, Statistical Annex of European Economy, Autumn 2005, s. 84-85.

Dlouhodobý vývoj směnných relací odráží kvalitativní změny v ekonomice. Vyjadřuje fakt, že daná ekonomika dokáže lépe zhodnocovat své zboží a služby při obchodování se zahraničím, nebo se naopak cenově podbízí a dochází tak k nenávratným ztrátám.

tám, které lze považovat za „vyhazování“ zdrojů do zahraničí. Ve druhém případě může standardní ukazatel HDP vykazovat rychlý růst, avšak vývoj spotřeby a investic v dané zemi zůstává pomalý. Část růstu, vyjadřovaná v přínosu zahraničního obchodu, je de facto fiktivní. Ekonomika vykazuje sice velký příspěvek k růstu HDP z čistého vývozu, ten je však kalkulován v cenách, za které realizace neprobíhá.

Změny T/T nejsou totiž v tempu růstu HDP ve stálých cenách zachyceny, nebo se chápou jako pouhý cenový pohyb. Přínos zlepšených T/T však zůstává k dispozici dané ekonomice a zvyšuje její reálný důchod. Tento jev je zachycen v alternativním ukazateli reálného hrubého domácího důchodu (RHDD), který v české ekonomice dlouhodobě roste rychleji než HDP (viz výše). Od roku 1996 do roku 2004 činil předstih průměrného ročního tempa růstu RHDD před HDP 0,8 p. b. a v letech 2001-2004 se zvýšil na 1,1 p. b.¹²⁾

V ostatních středoevropských zemích má rozdíl mezi oběma ukazateli menší intenzitu a někde i opačný směr. Výraznější předstih temp růstu RHDD před HDP existoval v posledních čtyřech letech ve Slovinsku (0,5 p. b. v ročním průměru), zatímco v Maďarsku byl méně významný (0,2 p. b.). V Polsku a na Slovensku byl růst RHDD naopak nižší než růst HDP, přičemž rozdíl v průměrných ročních tempech činil ve stejném období 0,2, resp. 0,4 p. b. (viz tabulku 5).

Tabulka 5

Tempa růstu HDP a reálného hrubého domácího důchodu na obyvatele ve středoevropských zemích v letech 2001-2004 (roční průměry v %)¹⁾

	HDP na obyv.	RHDD na obyv.	Rozdíl v p. b.
Česká republika	3,2	4,3	1,1
Maďarsko ²⁾	4,3	4,5	0,2
Polsko	3,0	2,8	-0,2
Slovensko	4,7	4,3	-0,4
Slovinsko	3,1	3,6	0,5

1) Údaje za Českou republiku převzaty z národních účtů ČSÚ, údaje za ostatní země, které ukazatel RHDD nepublikují, byly propočítány podle vzorce ESA95 na podkladě národních účtů, které vydává EUROSTAT, a deflátorů dovozu a vývozu, publikovaných ECFIN jako příloha k podzimní předpovědi Evropské komise.

2) Údaje nejsou zcela srovnatelné. Maďarsko na rozdíl od ostatních zemí přešlo dříve na novou metodiku zápočtu finančních služeb nepřímo měřených (tzv. FISIM), která původní tempa růstu HDP i RHDD o několik desetin p. b. zvýšila.

Pramen: ECFIN, 2005a, EUROSTAT, National Accounts, 12. 1. 2006, vlastní výpočet.

Obraz ekonomické dynamiky, vycházející z ukazatele RHDD, je v mezinárodním srovnání odlišný od obvyklých představ, založených na vývoji HDP ve stálých cenách. Česká republika je běžně prezentována jako země s relativně pomalou dynamikou ekonomického růstu v rámci EU-8. Zlepšování směnných relací však způsobuje, že podle ukazatele RHDD patří růst v ČR v posledních čtyřech letech v rámci středoevropských zemí k nejrychlejším. (Je stejně rychlý jako na Slovensku a mírně nižší než v Maďarsku, kde jsou sledované údaje ovlivněny též dřívější revizí zápočtu FISIM.) Stereotypně zafixovaný obraz české ekonomiky se tak výrazně mění.

Zlepšování směnných relací se odráží i v rychlejším postupu reálné konvergence. Ta se při prostorových srovnáních měří ukazatelem HDP na obyvatele v běžné paritě kupní

12) Blíže (viz Vintrová, 2005b; Spěváček, 2005b).

síly, aby byly vystiženy skutečné cenové poměry v daném roce. Zlepšení T/T se projeví jako zvýšení objemu celkového HDP v běžné paritě, nebo• výdajová složka HDP čistý vývoz je evidována ve skutečně docilovaných cenách vývozu a ve skutečně placených cenách za dovoz, přepočtených tržním kursem měny. Tím se vývoj ukazatelů v běžné paritě kupní síly odlišuje od vývoje v „domácích“ stálých cenách, kde jsou v implicitním deflátoru HDP změny T/T považovány za změny cenové a jako takové jsou z objemových indexů vylučovány. Za ostatních nezměněných podmínek v takovém případě dochází ke zpevnění paritního kursu měny. Reálná konvergence je v takovém případě o něco rychlejší, než by odpovídalo předstihu růstu HDP v reálném vyjádření.¹³⁾

Běžné parity jsou kromě směnných relací ovlivněny i dalšími faktory, vyplývajícími ze změny struktury. Projevuje se zde např. tzv. Gerschenkronův efekt. (Deflátor HDP, vyplývající z výpočtu ve stálých cenách, může být ovlivněn zastaralými stálými vahami jednotlivých skupin nebo podskupin zboží a služeb ve všech výdajových složkách HDP.)¹⁴⁾ Přejít na metodu řetězení při konstrukci temp růstu HDP v reálném vyjádření velkou část těchto nesrovnatelností odstraní. (Polská a česká statistika přešly k této metodě mezi prvními středoevropskými zeměmi, jejich údaje jsou proto přesnější.)

Skutečný postup reálné konvergence se z obou uváděných důvodů odlišuje od vývoje, odvozeného z předstihu temp růstu HDP v reálném vyjádření. V období 2001-2004 činil předstih temp růstu HDP na obyvatele v ČR před EU-25 v ročním průměru 1,9 p. b. (3,2 % k 1,3 %), což by zvýšilo poměr ekonomické úrovně z 64,0 % v roce 2000 na 68,9 % v roce 2004. Poměr v běžných paritách se však zlepšil více – na 70,6 %. Kladný rozdíl 1,7 p. b. za čtyři roky lze přičíst především zlepšení směnných relací. Na Slovensku dochází k opačnému jevu. Předstih temp růstu HDP na obyvatele před EU-25 zde ve stejném období činil v ročním průměru 3,4 p. b. (4,7 % k 1,3 %). Na základě tohoto předstihu by se relace ekonomické úrovně měla zvýšit z 47,3 % v roce 2000 na 54,0 % v roce 2004. Ve skutečnosti se však v běžných paritách zvýšila pouze na 52,1 %. Záporný rozdíl 1,9 p. b. za čtyři roky, tj. 0,5 p. b. ročně, je ztrátou vyplývající ze zhoršení směnných relací a dalších vlivů. Podle výše uvedené úvahy by k dosažení ekonomické úrovně Slovenska ve vztahu k EU-25 v roce 2004 měla stačit průměrná roční tempa růstu HDP na obyvatele v reálném vyjádření ve výši 3,8 %. Rozdíl k vykazovanému tempu 4,7 % tedy činí 0,9 p. b. Jinak řečeno, tempa odpovídající rychlosti konvergence jsou oproti tempům růstu HDP ve stálých cenách na Slovensku vzhledem k řadě faktorů asi o jednu pětinu nižší.

Růst produktivity práce je nosným faktorem reálné konvergence. Podle úrovně produktivity práce, měřené HDP na pracovníka, zaostává ČR za průměrem zemí EU-25 o něco více než podle HDP na obyvatele. Celková ekonomická úroveň je v ČR totiž „nadlepšována“ vyšším využitím praceschopného obyvatelstva. V roce 2004 dosáhl HDP na pracovníka v PPS 65 % úrovně EU-25 (proti 71 % v HDP na obyvatele) a ČR se nacházela na 20. místě v pořadí zemí Unie. V rámci zemí EU-8 se ČR podle úrovně produktivity práce nachází až na třetím místě – předstihuje ji nejen Slovensko, ale i Maďar-

13) Podrobněji (viz Vintrová, 2005b).

14) Při výpočtu HDP v běžných paritách kupní síly jsou pro agregaci jednotlivých skupin zboží a služeb, charakterizovaných změnami cen reprezentantů, používány běžné váhy v různě podrobném členění. Při hlubokých strukturálních změnách, kterými EU-8 procházejí, zastarávají stále ceny velmi rychle. Výsledky v běžných paritách se pak výrazně odlišují od charakteristik, založených na stálých cenách.

sko. Od roku 2000 do roku 2004 se pozice ČR v úrovni produktivity práce vůči EU zlepšila o 6 p. b.

V tempech růstu produktivity práce, analogicky jako v tempech HDP na obyvatele, má ČR značný předstih před průměrem zemí EU. V delším období (1996-2004) rostla produktivita v ČR ročním tempem 2,7 %, v EU-25 jen 1,6 %. V posledních čtyřech letech 2001–2004 se předstih ČR zvýšil vzhledem ke zpomalení růstu v EU (v ČR tempo 2,7 %, v EU-25 jen 1,2 %).

Produktivita práce v EU-8 zaostává za průměrnou úrovní zemí Unie podstatně méně než úroveň mezd a celkových pracovních nákladů v nominálním vyjádření. V důsledku toho mají EU-8 všeobecně velmi nízké souhrnné jednotkové pracovní náklady, a tím i vysokou cenovou konkurenceschopnost. Úroveň českých mezd v nominálním vyjádření (v kursovém přepočtu) dosahovala v roce 2003 celkem 531 EUR, což představovalo pouze pětinu mezd rakouských. V reálném vyjádření to bylo vzhledem k nižší cenové úrovni v ČR více než dvě pětiny (viz tabulku 6).

Tabulka 6

Průměrná hrubá měsíční mzda v zemích EU-8 v roce 2003 ve srovnání s Rakouskem

	V kursovém přepočtu		V paritě kupní síly	
	EUR	Rakousko = 100	EUR/PPS	Rakousko = 100
Česká republika	531	21	994	43
Maďarsko	541	22	968	41
Polsko	497	20	1006	43
Slovensko	346	14	719	31
Slovinsko	1 083	43	1443	62
Estonsko	430	17	751	32
Lotyšsko	298	12	620	27
Litva	311	12	645	28
Rakousko	2 499	100	2337	100

Pramen: Havlik, Podkaminer, Gligorov a kol., 2005, s. 115–119, vlastní úpravy.

Nominální konvergenčí se rozumí přibližování nominálních veličin – cenových hladin, měr inflace, úrokových měr, nominálních mezd atd. Ve vztahu k Evropské unii lze postup nominální konvergence charakterizovat plněním maastrichtských kritérií, která jsou podmínkou přijetí členských států do eurozóny.

V nominálním vyjádření je odstup české ekonomiky od průměru Unie větší než odstup v reálné ekonomické úrovni vzhledem k tomu, že zde existuje nízká cenová úroveň. Srovnatelná cenová hladina (Comparative Price Level, CPL) celkového HDP je v ČR zhruba poloviční. V roce 2004 dosahovala jen 53 % průměrné cenové úrovně EU-25. Na změnu CPL má vliv jak rozdílný vývoj cen, tak vývoj nominálního měnového kursu vůči srovnávaným zemím. HDP na obyvatele v eurech (při přepočtu směnným kursem) dosáhl v roce 2004 jen necelých 38 % úrovně EU-25.

S přibližováním cenové hladiny probíhá nominální konvergence podstatně rychleji než reálná. Zatímco tempa růstu HDP na obyvatele v reálném vyjádření (ve stálých cenách) činila v ČR v letech 2001-2004 v ročním průměru kolem 3,2 % a náskok před EU byl 1,9 p. b., tempa růstu HDP na obyvatele v eurech (v kursovém přepočtu) se zvyšovala ročním tempem mezi 9 až 10 % a přibližovala se k EU s předstihem 6,6 p. b. (viz tabulku 7).

Tabulka 7

Průměrná roční tempa růstu HDP na obyvatele v České republice a v EU-25 (v %)

	2001-2004		
	ČR	EU-25	Předstih ČR (p. b.)
V běžných eurech	9,6	3,0	6,6
V s. c. r. 1995	3,2	1,3	1,9

Pramen: EUROSTAT, National Accounts, 12. 1. 2006, vlastní výpočet.

Na rychlém tempu nominální konvergence se kromě růstu HDP v reálném vyjádření podílelo z větší části zpevnování nominálního kursu koruny, z menší části kladný inflační diferenciál deflátoru HDP. Nominální kurs koruny vůči euru mezi roky 2000 a 2004 zpevnil z 35,61 CZK/EUR na 31,90 CZK/EUR, tj. o 2,8 % v ročním průměru. Reálný kurs vůči Německu mezi roky 2000 a 2004 zpevnil o 21,6 %, tj. průměrně ročně o 5,0 %.

Zhodnocování nominálního i reálného kursu koruny v krátkém časovém horizontu může být ovlivněno náhodnými výkyvy včetně spekulativních vlivů finančních trhů. V dlouhodobém časovém horizontu je zhodnocování kursu projevem rychlejšího růstu produktivity práce v dané zemi a je s ním spojeno plynulé přibližování cenových hladin k úrovni vyspělých zemí. To představuje souběžný proces s reálnou konvergencí a odráží se v něm rostoucí blahobyt země.

Od roku 1990 dochází k přibližování cenových úrovní k průměru ekonomicky vyspělejších „starých“ členských států EU ve všech tranzitivních zemích, avšak v různé míře. Ze srovnávaných střeoevropských zemí (EU-4) bylo a zůstává nejbliže k průměrné cenové úrovni států EU Maďarsko. Česká cenová hladina celkového HDP se k cenové hladině EU přibližovala ze střeoevropských tranzitivních zemí nejrychleji. Mezi roky 1995 a 2004 se zvýšila ve vztahu k EU-25 o 15 procentních bodů (viz tabulku 8). Vzhledem k dosažené ekonomické úrovni je však cenová hladina v ČR stále ještě nízká.

Tabulka 8

Vývoj relativních cenových úrovní (CPL) HDP v EU-5

	EU-25 = 100			ČR = 100 2004
	1995	2004	Změna v p. b.	
Česká republika	38,6	53,4	14,8	100,0
Maďarsko	43,8	58,9	15,1	110,3
Polsko	44,0	48,2	4,2	90,3
Slovensko	40,9	52,4	11,5	98,1
Slovinsko	74,4	73,0	-1,3	136,8

Pramen: EUROSTAT, National Accounts (cit. 11.1.2006), vlastní výpočty.

Apresiasi měny a zvyšování cenové úrovně by neměly probíhat překotně a s velkými výkyvy, nebo • ztěžují pozici vývozců, snižují cenovou konkurenceschopnost dané země v zahraničním obchodě, a mohou tak vést ke zhoršení vnější ekonomické rovnováhy. V důsledku kvalitativních změn, projevujících se v dlouhodobém zlepšování směnných relací, se podmínku udržení vnější ekonomické rovnováhy v české ekonomice dařilo plnit. Při rostoucí cenové hladině docházelo ke snižování deficitu v obchodě se

zbožím a službami, který poklesl z 3,2 % HDP v období 1996-2000 na 1,8 % v letech 2001-2004 v ročním průměru.

7. Závěr

Makroekonomický vývoj České republiky za posledních 10 let měl odlišný průběh od vývoje v zemích EU či zemích středoevropského regionu. U ČR můžeme odlišit dvě různé periody: období 1996-1999 poznamenané recesí a vyznačující se velmi pomalým růstem HDP (v průměru 0,9 %) a období 2000-2004 charakterizované výrazným zrychlením růstu HDP (v průměru na 3,2 %). Postupné oživení hospodářského růstu vrcholilo v roce 2004, kdy tento ukazatel dosáhl 4,7 %, a v roce 2005, s 6 % růstem. Měříme-li ekonomickou výkonnost ukazateli reálného důchodu (reálný hrubý domácí důchod, reálný hrubý národní důchod a reálný hrubý disponibilní důchod), dostaneme ještě příznivější výsledky.

Růst české ekonomiky byl v letech 1996-2004 z více než 70 % zabezpečován růstem souhrnné produktivity faktorů (SPF). Růst SPF dosahoval v letech 1996-1999 průměrně ročně pouze 0,4 % a zrychlil se na 2,3 % v letech 2000-2004. Souhrnná produktivita faktorů tak rozhodujícím způsobem přispěla ke zrychlení růstu reálného HDP. Toto zrychlení souvisí s pozitivním vlivem kvalitativních faktorů, především v důsledku přílivu přímých zahraničních investic a rostoucího vlivu podniků pod zahraniční kontrolou, jež jsou spojeny s realizací technického pokroku, strukturálních změn a s posílením exportu. V některých dalších oblastech je však pokrok zatím nedostatečný. Ke zrychlení růstu SPF, a tudíž i reálného HDP, přispěla především odvětví průmyslu, dopravy, spojů a ostatních služeb.

Ve srovnání s EU-15 bylo průměrné roční tempo růstu SPF v období 1996-2004 v ČR zhruba dvojnásobně vyšší (v období 1996-2004 činilo průměrné roční tempo růstu SPF v ČR 1,5 % a v EU-15 jen 0,7 %). Značné rozdíly mezi ČR a EU se projeví ve dvou výše zmíněných obdobích. Zatímco v prvním období (1996-1999) růst SPF v EU-15 předstihoval její růst v ČR (průměrně ročně 0,9 % v EU-15 proti 0,4 % v ČR), ve druhém období byl předstih růstu SPF v ČR před EU velmi silný (2,3 % v ČR proti 0,5 % v EU-15). Relativní úroveň SPF v ČR vůči EU-15 se zvýšila z úrovně 58,8 % v roce 1995 na 63 % v roce 2004.

Z hlediska vývoje poptávky se česká ekonomika vyznačovala jednou důležitou zvláštností, a sice tím, že domácí poptávka (konečná spotřeba a tvorba hrubého kapitálu) rostla rychleji než domácí nabídka (HDP) a přitom se nezhoršovala vnější nerovnováha. To bylo způsobeno příznivým vývojem směnných relací v zahraničním obchodě. Zatímco z hlediska ekonomického růstu se česká ekonomika dostává do skupiny rychle rostoucích ekonomik, u makroekonomické rovnováhy nemůže být hodnocení zcela jednoznačné. Na jedné straně jsou oblasti stabilizované či s příznivým vývojem (to se týká cenového a měnového vývoje a snižujícího se schodku obchodní bilance) a na druhé straně přetrvává schodek běžného účtu platební bilance a chronickým se stává vysoký fiskální deficit. Schodek běžného účtu je dán nedostatečnými národními úsporami ve vztahu k domácím investicím. Tato mezera pak musí být financována ze zahraničních úspor. Detailnější pohled na vztah úspor a investic podle základních institucionálních

sektorů ekonomiky ukazuje potenciální nebezpečí české ekonomiky vyplývající z poklesu míry úspor domácností a klesajících úspor vládního sektoru.

Po překonání recese v letech 1997-1998 se urychlil postup reálné konvergence. Zatímco ve druhé polovině 90. let ekonomická úroveň ČR ve vztahu k průměru zemí Unie klesala, od roku 2001 došlo k obratu. V roce 2005 HDP na obyvatele v paritě kupní síly dosáhl zhruba 73 % úrovně EU-25 a vyrovnal tak předchozí pokles. V rámci středoevropských nových členských zemí zůstává ekonomická úroveň v ČR druhá nejvyšší po Slovinsku.

Příznivým faktorem byl vývoj směnných relací, v jehož důsledku patřil růst reálného hrubého domácího důchodu v ČR mezi nejrychlejší v rámci středoevropských nových členských států EU. S tím souvisí fakt, že reálná konvergence, měřená HDP na obyvatele v běžných PPS, postupovala rychleji, než odpovídalo předstihu v tempech růstu HDP ve stálých domácích cenách.

Nosným faktorem reálné konvergence byl předstih v růstu produktivity práce a souhrnné produktivity faktorů před průměrem zemí EU. Úroveň mezd a celkových pracovních nákladů na pracovníka představuje v kursovém přepočtu pouze zhruba 30 % průměrné úrovně zemí EU. I když se v důsledku rychlejšího růstu nominálních mezd než produktivity práce zvyšovaly jednotkové pracovní náklady, jejich úroveň zůstává v rámci zemí EU nízká. Podobně jako v Maďarsku nebo Polsku dosahují nominální pracovní náklady na jednotku reálného hrubého domácího produktu méně než polovinu průměrné úrovně zemí EU-15. Středoevropské země jsou tak cenově vysoce konkurenčeschopné.

Nominální konvergence postupovala rychleji než reálná vzhledem k přibližování cenových hladin. Cenová hladina celkového HDP, která byla vzhledem k ekonomické úrovni ČR relativně nízká, se přibližovala k průměru zemí EU nejrychleji ze středoevropských nových členských zemí a v roce 2004 dosáhla již 53 % úrovně EU-25. Zůstává však podstatně nižší než ve Slovinsku a značně nižší než v Maďarsku.

Literatura

CEP: Měříme správně HDP? Sborník textů. Praha, Centrum pro ekonomiku a politiku 2005, č. 39, 122 s.

ČNB: Zprávy o inflaci. Praha, Česká národní banka, 2004 a 2005, různá vydání.

ČNB: Statistika platební bilance. Praha, Česká národní banka 2005.

ČNB: Platební bilance 2004. Praha, Česká národní banka 2005.

ČSÚ: Evropský systém účtů – ESA 1995. Praha, Český statistický úřad 2000.

ČSÚ: Analýzy a prognózy makroekonomického vývoje ČR. Praha, Český statistický úřad 2004 a 2005, různá vydání.

ČSÚ: Čtvrtletní národní účty ČR. Praha, Český statistický úřad 2004 a 2005, různá vydání.

ČSÚ: Revidované roční národní účty. Praha, Český statistický úřad 2005(a).

ČSÚ: Časové řady – zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků VŠPS. Praha, Český statistický úřad 2005(b).

ČSÚ: Vývoj české ekonomiky v 1. až 3. čtvrtletí 2005. Praha, Český statistický úřad 2005(c).

EC: Update of the Convergence Programme of the Czech Republic (2004–2007), An Assessment, Brussels, December 2004.

ECFIN: Economic Forecasts. Autumn 2005. European Commission, Directorate General ECFIN – Economic and Financial Affairs, Brussels, 2005(a).

ECFIN: Public Finances in EMU – 2005. European Commission, Directorate General ECFIN – Economic and Financial Affairs, Brussels, 2005(b).

- ECFIN:** Statistical Annex of European Economy. Autumn 2005. Brussels, European Commission, Directorate General ECFIN – Economic and Financial Affairs, 2005(c).
- EUROSTAT:** Structural Indicators, Luxembourg, EUROSTAT 2006. http://epp.eurostat.ce-c.eu.int/portal/page?_pageid=1090,30070682,1090_33076576&_dad=portal&_schema=PORTAL.
- Havlik, P., Podkaminer, L., Gligorov, V.** a kol.: *Accelerating GDP Growth, Improved Prospects for European Integration*. Wien, Vienna Institute for International Economic Studies 2005 (WIIW Research Reports 314).
- Hájek, M.:** Ekonomický růst a souhrnná produktivita faktorů v České republice, 1992–2004. CES VŠEM Praha, 2005, Working Paper No 5.
- Hurník, J., Navrátil, D.:** Supply-Side Performance and Structure in the Czech Republic (1993–2003): Macroeconomic view, Research Paper, Prague, Czech National Bank, September 2003.
- IMF:** Czech Republic. Staff Report for the 2005 Article IV Consultation. Washington, D.C., July 20, 2005.
- Janáček, K., Janáčková, S.:** Evropská měnová unie a rizika pro reálnou konvergenci. *Politická ekonomie*, 2004, č. 4, s. 435–499.
- Janáček, K., Zamrazilová, E.:** Česká ekonomika v roce 2004. *Politická ekonomie*, 2005, č. 5, s. 579–600.
- Kadeřábková, A., Spěváček, V., Žák, M.:** *Růst, stabilita a konkurenceschopnost II (aktuální problémy české ekonomiky při vstupu do EU)*. Praha, Linde 2004.
- Kadeřábková, A.** a kol.: *Ročenka konkurenceschopnosti české ekonomiky*. Linde, Praha, 2005.
- MF ČR:** Konvergenční program České republiky (aktualizovaná verze), Praha, listopad 2004.
- MF ČR:** Makroekonomická predikce České republiky. Praha, Ministerstvo financí ČR, 2005, různá vydání.
- OECD:** The Sources of Economic Growth in OECD Countries, Paris, OECD, 2003.
- OECD:** National Accounts of OECD Countries. OECD, Paris, 2004(a).
- OECD:** Understanding Economic Growth, Paris, OECD 2004(b).
- OECD:** OECD Economic Outlook, No. 78, OECD, Paris, 2005.
- OECD:** Purchasing Power Parities and Real Expenditures, 2002 Benchmark Year, OECD, Paris, 2004.
- Okáli, I.** a kol.: *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2004*. Bratislava, SAV 2005.
- Solow, R.M.:** Technical Change and the Aggregate Production Function, *Review of Economics and Statistics*, Vol. XXXIX, August 1957, s. 312–320.
- Spěváček, V.:** Vývoj české ekonomiky ve světle ukazatelů reálného důchodu. CES VŠEM Praha, 2005(a), Working Paper No 2.
- Spěváček, V.:** K vývoji souhrnných ukazatelů reálného důchodu v České republice. *Statistika*, 2005(b), č. 3, s. 188–204.
- Spěváček, V., Vintrová, R.:** Jak rychle rostla česká ekonomika? *Ekonom*, 2005, č. 16, s. 50–53.
- UN:** System of National Accounts 1993. Brussels/Luxembourg, New York, Paris, Washington, D.C., 1993.
- UNECE:** Economic Survey of Europe. United Nations, Geneva, New York, různá vydání.
- Vintrová, R.:** Co neodhaluje HDP při analýze ekonomického růstu a reálné konvergence. CES VŠEM Praha, 2005(a), Working Paper No 1.
- Vintrová, R.:** What GDP Indicators Do Not Tell You: Alternative Indicators of Economic Growth and Real Convergence. *Finance a úvěr*, 2005, č. 11–12, s. 579–595 (b).
- Vintrová, R., Žďárek, V.:** HDP zrychluje, ale reálný důchod zpomaluje. *Ekonom*, 2005, č. 40, s. 62–64.

MACROECONOMIC DEVELOPMENT OF THE CZECH REPUBLIC IN THE YEARS 1996-2004

Vojtěch Spěváček, Růžena Vintrová, Mojmir Hájek, Václav Žďárek, Centre for Economic Studies, University of Economics and Management, I. P. Pavlova 3, CZ – 120 00 Praha 2 (e-mail: vojtech.spevacek@vsem.cz; ruzena.vintrova@vsem.cz; mojmir.hajek@vsem.cz; vaclav.zdarek@vsem.cz).

Abstract

Economic growth of the Czech Republic differed strongly in two periods: 1996-1999 and 2000-2004. While in the first period the economy was hit by the recession and the average annual rate of growth of GDP reached only 0,9 %, in the second period the growth accelerated to 3,2 %. The economic growth measured by the indicators of real income (namely of real gross domestic income) was faster. This was caused by positive contribution of the terms of trade. On the supply side the main contributing factors were labour and total factor productivity. On the demand side the growth was pulled by domestic demand which grew even faster than GDP. The contribution of foreign trade becomes positive in the year 2004 and mainly in 2005. Macroeconomic stability of the Czech economy improved substantially in the fields of inflation, monetary development and foreign trade. Imbalances persist in general government budget and on the current account of the balance of payment. The process of real convergence accelerated in the years 2000-2004 and was based on the growth of labour and total factor productivity. In 2004 the GDP per capita in purchasing power standards surpassed 70 % of the average level in EU-25. The comparative price level of the Czech Republic in this year reached only 53 % despite accelerated process of catching-up.

Keywords

economic growth, gross domestic product, real gross domestic income, total factor productivity, domestic demand, foreign trade and trade balance, national savings, gross capital formation, general government budget, inflation, current account balance, convergence nominal and real.

JEL Classification

O11, E22, E24, J30, P24